למיטעי אמרי האי חסר הוא והאי דלא עביד מאתמול משום דלא אפשר או דלמא מלא הוא ובזמנו עבדו וליעביד בין אמלא בין אחסר וכי מקלע ר"ח[א] בע"ש לא ליעביד כלל וכיון דלא עבדינן מוצאי שבת ועבדינן אמלא מידע ידעי דחסר הוא אפילו הכי אתו למיטעי אמרי האי מלא הוא והאי דלא עבדי[ב] איתנוסי הוא דאיתנוסי וליעביד אמלא ולא ליעביד אחסר כלל אמר אביי משום ביטול מלאכה לעם שני ימים: **כיצד היו משיאין משואות מביאין כלונסות כו':** אמר רב יהודה ד' מיני ארזים הן ארז קתרום עץ שמן וברוש[ג] קתרום אמר רב אדרא [א] דבי רבי שילא אמרי מבליגא ואמרי לה זו גולמיש ופליגא דרבה בר רב הונא דאמר רבה בר רב הונא אמרי בי רב [ב] עשרה מיני ארזים הם שנאמר [א] אתן במדבר ארז שטה והדס ועץ שמן אשים בערבה ברוש תדהר ותאשור יחדו ארז ארזא שטה תורניתא הדס אסא עץ שמן אפרסמא ברוש ברתא תדהר שאגא תאשור שוריבנא הני שבעה הוו כי אתא רב דימי אמר הוסיפו עליהם אלונים אלמונים אלמוגין אלונים בוטמי אלמונים בלוטי אלמוגין כסיתא א"ד ארונים ערמונים אלמוגין ארונים ערי ערמונים דולבי אלמוגין כסיתא [ב] וצי אדיר לא יעברנו אמר רב [ג] זו בורני גדולה[ד] היכי עבדו מייתו שית אלפי גברי בתריסר ירחי שתא ואמרי לה תריסר אלפי גברי בשיתא ירחי שתא וטעני לה חלא עד דשכנא ונחית בר אמוראי[ה] וקטר אטוני דכיתנא בכסיתא וקטר להו בספינתא ונטלי חלא ושדו לבראי וכמה דמדליא עקרא ומתיא ומחליף על חד תרין בכספא תלת פרוותא הויין תרתי בי ארמאי[ו] וחדא דבי פרסאי דבי ארמאי מסקן כסיתא דבי פרסאי מסקן מרגנייתא ומקרייא פרוותא דמשמהיג א"ר יוחנן כל שיטה ושיטה שנטלו נכרים מירושלים עתיד הקב"ה להחזירן לה שנאמר [א] אתן במדבר ארז שטה ואין מדבר אלא ירושלים שנאמר [ג] ציון מדבר היתה (א) וגו' ואמר רבי יוחנן כל הלומד תורה ואינו מלמדה דומה להדס במדבר[ז] איכא דאמרי[ח] כל הלומד תורה ומלמדה במקום שאין ת"ח דומה להדס במדבר דחביב[ט] וא"ר יוחנן אוי להם לעובדי כוכבים[י] שאין להם תקנה שנא' [ד] תחת הנחשת אביא זהב ותחת הברזל אביא כסף ותחת העצי' נחשת ותחת האבנים ברזל תחת ר"ע וחביריו מאי מביאין ועליהם הוא אומר [ה] ונקיתי דמם לא נקיתי: **ומאין היו משיאין משואות כו' ומבית בלתין:** מאי בית בלתין אמר רב

אתו למיטעי. השתא[כ] בני הגולה אמרי כו' אבל השתא דלא עבדינן אלא אחסר כי עבדינן למוצאי שבת ידעי דחסר הוא: **ועבדינן אמלא.** ואנן רגילין לעשות כל שאר המלאכין (ב): **מידע ידעי דחסר הוא.** ומחמת איסור שבת שאירע בליל משואותיו נמנעו מלהשיאם: **דאיתנוסי.** בשכרות של משתה השבת: **וליעביד אמלא ולא אחסר.** וכי מקלע ר"ח חסר בערב שבת ולא עבדינן מידע ידעי דחסר הוא ולא תלו בשכרות אלא במידי דשכיח דכל חדשים חסרין לא עבדינן והאי נמי לא עבוד: **אמר אביי משום ביטול מלאכה כו'.** ולא גרסינן גזירה. אי אמרת נעביד אמלא ולא אחסר אין לך ר"ה שאין מתבטלין בני הגולה ממלאכה שני ימים יום ל' שמא היום ר"ה ויום שלשים ואחד שמא עיברו את החדש והיום ר"ה אבל כי עבדינן משואות אחסר לאור יום ל' ידעי שביום שלשים נקבע ויעשו מלאכה למחר ואין בטלין שני ימים אלא במעובר: **כיצד היו משיאין כו':** **אמר רב אדרא.** כך שם האילן כדאמרינן במסכת ביצה (דף טו:) יטע בהן אדר: **תורניתא.** פיני"א בלע"ז: **ברתא.** בוס"ו בלע"ז: **שאגא.** ש"פ בלע"ז: **בוטמי.** אולמ"י בלע"ז: **בלוטי.** לירקוו"ה בלע"ז שגדלין בו פירי שקורין גלאנד"ה: **כסיתא.** מין עץ העולה בקרקע הים ושמו קורא"ל: **ערי.** לויר"ו שם האילן ואת פריו קורין ביי"ש: **דולבי.** קסטאניי"א: **וצי אדיר לא יעברנו.** לנהר שעתיד לצאת מבית המקדש[ל]: **זו בורני גדולה.** ספינה שקורין דרומונ"ט: **היכי עבדי.** אותה בורני גדולה למאי עבידא: **חלא.** חול: **עד דשכנא.** שוליה שוכנים בקרקעית הים ועודנה נראית למעלה מן המים דבמקום שהאלמוגים גדילים בים אין הים עמוק כל כך: **בר אמוראי.** מלומד לשוט בנהרות: **וקטר אטוני דכיתנא.** חבילי פשתן שהן קשין לינתק וקושר ראשו אחד בשורש האילן וראשו אחד בבורני: **ושקלי[מ].** הנך גברי חלא דספינתא ושדו לאבראי והיא עולה מתוך המים ועוקרת שרשי האילן: **פרוותא.** פורט"ו בלע"ז ובלשון משנה נמל: **מסקן מרגנייתא.** מקרקעית הים על ידי בר אמוראי: **ומקרייא פרוותא דמשמהיג.** אותה של פרסיים נקראת נמל של מלוכה: **ונקיתי דמם לא נקיתי.** אם באתי לנקות את העכו"ם[נ] מאשר עוות לא (ג) אנקה מדמם של ישראל:

אף

והא דלא עביד במוצאי שבת איתנוסי איתנוסו. וא"ת והשתא נמי דלא עבדו אמלא כלל כי מיחל ר"ח מלא בשבת יאמרו האי חסר הוא והאי דלא עביד למוצאי שבת איתנוסי דאיתנוסו וי"ל דהיכא דודאי עבדי לעולם משואות בין אמלא בין אחסר כי לא עבדי כלל ודאי תלו באונס אבל השתא דזימנין עבדי וזימנין לא עבדי כי לא עבדי השתא במוצאי שבת לא תלו באונס אלא במילתא דשכיחא:

משום בטול מלאכה לעם שני ימים. פירש בקונטרס אין לך ר"ה שאין מתבטלין בני גולה ממלאכה ב' ימים בין אמלא בין אחסר אבל כי עבדי אחסר ידעי שביום שלשים נקבע ויעשו מלאכה למחר ולאנס דחק לפרש ר"ה דאכל ר"ח קאי כי לא היו רגילין לעשות מלאכה בר"ח כדאמרינן בפרק הקורא את המגילה עומד (מגילה דף כב:) ושאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ר"ח וחולו של מועד קורין ארבעה ורגילין לומר שהוסיף המקום י"ט לנשים בר"ח בשכר שלא נתרצו על מעשה העגל כשאמר להם אהרן (שמות לב) פרקו נזמי הזהב אשר באזני נשיכם וגו' ויתפרקו כל העם וגו' אשר באזניהם אבל דנשיהם לא הביאו שלא רצו הנשים ליתן[ד]:

ארבעה מיני ארזים. תימה דבפרק לולב הגזול (סוכה דף לז. ושם) א"ר יהודה סוכה אינה נוהגת אלא בארבעה מינים שבלולב ופריך עלה מהא דמכשר ר"י לסכך בנסרים של ארז שאין בהם [ארבעה על ארבעה] ומשני מאי ארז הדס כדאמר רבה בר רב הונא י' מיני ארזים הן והשתא לרב יהודה אמר רב[ס] דאמר ארבעה ותו לא מאי איכא למימר ושמא הכא לענין מקח וממכר פליגי אבל כולהו מודו דעשרה מיני ארזין הן °ובירושלמי[ע] חשיב עשרים וארבעה:

שטה תורניתא. בפ"ק דע"ז (דף יד. ושם) דאמר מאי אצטרובלין תורניתא לאו היינו תורניתא דהכא דההוא אין לו [ו] עיקר כדמשמע התם והאי דהכא שהוא מין ארז ודאי יש לו שורש ועוד תורניתא הוא דלא מזבן הא שאר אילנות מזבני והתנן (ע"ז דף יט:) אין מוכרים להן במחובר לקרקע דכי האי גונא דייק התם [ז] גבי דקל טב לכך נראה דההיא דהתם מין אדמה כעין כובריתא דפרק א"ר עקיבא (שבת דף ל.) ובפ' האשה שהיא עושה (נדה דף סב.) דאכולהו מייתי לה ההיא דכל שאין לה עיקר:

עץ שמן אפרסמון. והא דכתיב (מלכים א ו) ויעש כרובים עצי שמן ומתרגמינן אעי דזיתא תרי גווני עץ שמן דאפרסמון לאו עץ זית הוא דכתיב בעזרא (נחמיה ח) לאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ובמסכת תמיד (פ"ב משנה ג) עץ זית פסול למערכה עץ שמן כשר:

ערמונים דולבי. פי' בקונטרס קסטניי"ר וקשיא דבפרק לולב הגזול[פ] גבי ענפיו חופין את רובו[צ] פריך ואימא דולבא ואנן קא חזינן דלאו הכי הוא ומיהו התם נמי פי' בקונט' קסטניי"ר:

זו

רבינו חננאל

עשרה מיני ארזים הן שנאמר אתן במדבר ארז ושטה וגו': א"ר יוחנן כל המלמד תורה ומלמדה במקום שאין בו תורה דומה להדס במדבר כל דאתי שקיל מיניה: אוי להן לעובדי כוכבים שאין להן תקנה שנאמר תחת הנחשת אביא זהב וגו' תחת ר' עקיבא וחבריו מי מביאין והיינו דכתיב ונקיתי דמם לא נקיתי וגו':

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [סנהדרין דף קח:], ב) תענית כה: סוכה לז. ב"ב פ:, ג) [יומא עז: ע"ש], ד) [וכ"ה רש"י במגילה כב: ד"ה ראשי חדשים ע"ש וקל"ע אפרש"י דהכא וע"ע תוס' חגיגה יח. ד"ה חוה"מ ותוס' שבת כד. ד"ה או לגמא], ה) ספ"ז דכתובות, ו) עי' רש"י שבת ל. ד"ה שיש לו עיקר ומה שרשמנו שם על הגליון, ז) [ע"ז יד:], ח) סוכה לז: וש"נ.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ציון מדבר היתה ירושלים שממה ואמר רבי יוחנן: (ב) רש"י ד"ה ועבדינן וד"ה מידע ידעי הד"א: (ג) ד"ה ונקיתי דמם כו' מאשר עוות לא אנקה מדמם:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ארבעה מיני ארזים וכו' ובירושלמי חשיב כ"ד. וכן הוא במ"ר שמות פרשה לה:

תורה אור השלם

א) אֶתֵּן בַּמִּדְבָּר אֶרֶז שִׁטָּה וַהֲדַס וְעֵץ שָׁמֶן אָשִׂים בָּעֲרָבָה בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וּתְאַשּׁוּר יַחְדָּו: [ישעיה מא, יט]

ב) כִּי אִם שָׁם אַדִּיר יְיָ לָנוּ מְקוֹם נְהָרִים יְאֹרִים רַחֲבֵי יָדָיִם בַּל תֵּלֶךְ בּוֹ אֳנִי שַׁיִט וְצִי אַדִּיר לֹא יַעַבְרֶנּוּ: [ישעיה לג, כא]

ג) עָרֵי קָדְשְׁךָ הָיוּ מִדְבָּר צִיּוֹן מִדְבָּר הָיָתָה יְרוּשָׁלַםִ שְׁמָמָה: [ישעיה סד, ט]

ד) תַּחַת הַנְּחֹשֶׁת אָבִיא זָהָב וְתַחַת הַבַּרְזֶל אָבִיא כֶסֶף וְתַחַת הָעֵצִים נְחֹשֶׁת וְתַחַת הָאֲבָנִים בַּרְזֶל וְשַׂמְתִּי פְקֻדָּתֵךְ שָׁלוֹם וְנֹגְשַׂיִךְ צְדָקָה: [ישעיה ס, יז]

ה) וְנִקֵּיתִי דָּמָם לֹא נִקֵּיתִי וַייָ שֹׁכֵן בְּצִיּוֹן: [יואל ד, כא]

הגהות וציונים

א] בדפוס קראקא ובכת"י נוסף **חסר**: ב] בדפו"י נוסף **השתא**, ובכת"י נוסף **למוצאי שבת**, וכ"ה בתוס': ג] בכת"י ובדפו"י נוסף **מאי**: ד] בכת"י נוסף **למאי עבדי לה למיסק בה כסיתא**, וכ"ה ישר (דק"ס), ועי' רש"י: ה] [גי' הערוך בערך מד ב' **אמודאי** פי' בלשון יון איש בקי לצלול במים אדירים עד הגיעו אל חול אשר בקרקע הים] (גליון): ו] צ"ל **רומאי** (דפו"י, עין יעקב) ועי' יעב"ץ: ז] ס"א **דליכא דליתהני מיניה** (גליון): ח] בכת"י ובדפו"י נוסף **א"ר יוחנן**, וכ"ה בעין יעקב ובילקו"ש: ט] ס"א **לכל ומאן דשקיל מיניה שקיל** (גליון): י] בדפו"ר **לאומות**: כ] תיבת "השתא" נראה מיותר: ל] דפו"ר **מבית הקדשים**, ובעין יעקב **מבית קדשי הקדשים** (ועי' לשון הגמ' יומא סוף דף עז): מ] כך היא גי' רש"י בגמ', (במקום "ונטלי"), וכ"ה בגמ' כת"י ובילקו"ש, וברש"י ע"י הד"א: נ] בדפו"ר **האומות**: ס] כ"ה בנ"א מכת"י בגמ' שנוסף **אמר רב**, וכ"ה בתוס' בסוכה לז ע"א (ד"ה מאי ארז): ע] [צ"ל **עצו**] (גליון):

ליקוטי רש"י

[שייך לדף כב:]

הר המשחה. הר הזיתים הוא הר המשחה [מלכים ב כג יג ופסחים יד: ושבועות טז.]. לשון שמן דמתרגמינן משחא והוא הר הזיתים [שבת נו:]. הוא הר הזיתים אשר על פני ירושלים מקדם [יומא טז.]. **וישאם דוד.** תי' יונתן ואוקידינון דוד וגברוהי [שמואל ב ה כא]. **אין משיאין משואות.** אבוקות בראשי הרים היו שלוחי בית דין עושין להודיע שהיום קידשו בית דין את החדש. **אלא על החדש שנראה בזמנו** לקדשו. ביום שלשים שנראה לקדש ולאלו כשהחדש מעובר ועושין ראש חדש יום שלשים ואחד אין מקדשין אותו שכבר קדשוהו שמים ואשמעינן שאין [illegible] עדבין משואות ומאלו לא עבדינן משואות וכשאין רואין משואות יודעין שהחדש מעובר. **ליל עיבורו.** ליל שעבר להודיע שהיום נתקדש (ליל שלשים ואחד) קרי (אור) עבורו על שם שבו נעשה החדש מעובר כשאין קובעין בו את ראש חדש [פסחים ב:].

[ע"כ שייך לדף כב:]

מבליגה. עץ הוא [סנהדרין קח:]. **ברוש תדהר ותאשור.** שמות אילני סרק העושין לבנין [ישעיה מא יט]. מיני עצי יער לבנין [שם ס יג]. **ארזא.** קילא בלע"ז. **תורניתא.** פי"ן כל שמות שאלו הם היו בקיאים בהם [רשב"ם ב"ב פ.]. מין ארז והוא שטה כדאמר בר"ה [ע"ז יד:]. **אפרסמא.** [עץ] [שרף] שממנו עושין הופא כן נראה בעיני. **ברתא.** בוי"ש. **שאגא.** איכא דאמר [עץ] [שרף] וא"כ אפרסמא הוא שממנו יוצא אפרסמון. **שורבינא.** לא איתפרש. **הני שבעה הוו.** ומקשין. **הוסיפו עליהם.** חכמים על אותן שבעה אחד פסוק. **אלונים.** בוטמי כדמתרגמינן תחת האלה בוטמא [בראשית לה]. [רשב"ם שם]. מין עץ סרק שקורין קיישני"ר בלע"ז [יחזקאל כז ו]. קיילויי"ר. אילן שגדל בו פרי שקורין גלנ"ץ בלשון [הושע ד יג]. יושע"ל שוא קשה [פסחים עד.].

בלוטי. קייסנ"א שטעון גלונך [רשב"ם שם]. **כסיתא.** עצי אלמוגין שקורין קורא"ל [כתובות צח.]. אילן שגדל בים ויקר הרבה וקורין קוריי"ל. **ערי.** אילן שגדלין בו ביים וקורין לדיי"ר. **דולבי.** קייסטניי"ר [רשב"ם שם פא.]. **תחת הנחשת.** שנטלו ממך [ישעיה ס יז]. **ונקיתי דמם לא נקיתי.** ואף אם אנקה אותם מאשר עבירות שבידם ו[illegible] בני יהודה לא אנקה מהם אימתי תהיה זאת בזמן שהקב"ה שוכן בציון [יואל ד כא].

זו בירם מאי גולה אמר רב יוסף זו פומבדיתא מאי כמדורת האש תנא כל אחד ואחד נוטל אבוקה בידו ועולה לראש גגו [א] תניא ר"ש בן אלעזר אומר אף חרים וכייר וגדר וחברותי' איכא דאמרי ביני וביני הוו קיימי[ב] א"ד להך גיסא דארץ ישראל הוו קיימי מר חשיב דהאי גיסא ומר חשיב דהאי גיסא א"ר יוחנן בין כל אחת ואחת שמונה פרסאות כמה הוו להו תלתין ותרתין והא האידנא טובא הוו אמר אביי [ט] אסתתומי אסתתום להו דרכי דכתיב א) לכן הנני שך את דרכך בסירים (א) [א] רב נחמן בר יצחק אמר מהכא דכתיב ב) נתיבותי עוה: **מתני'** חצר גדולה היתה בירושלים ובית יעזק היתה נקראת [א] ולשם כל העדים מתכנסין ובית דין בודקין אותם שם וסעודות גדולות עושין להם בשביל שיהו רגילין לבא בראשונה [ה] לא היו זזין משם כל היום [ב] התקין רבן גמליאל הזקן שיהו מהלכין אלפים אמה לכל רוח ולא אלו בלבד [ג] אלא אף חכמה הבאה ליילד והבא להציל מן הדליקה ומן הגיים ומן הנהר ומן המפולת הרי אלו כאנשי העיר ויש להם אלפים[ב] לכל רוח: **גמ'** איבעיא להו בית יעזק תנן או בית יזק תנן בית יעזק תנן לישנא מעליא הוא דכתיב ג) ויעזקהו ויסקלהו או דלמא בית יזק תנן לישנא דצערא הוא כדכתיב ד) והוא אסור באזיקים אמר אביי ת"ש סעודות גדולות היו עושין להם שם כדי שיהו רגילים לבוא דלמא תרתי הוו עבדי בהו: **מתני'** [ד] כיצד בודקין את העדים זוג שבא ראשון בודקין אותו ראשון ומכניסין את הגדול שבהן ואומרין לו אמור כיצד ראית את הלבנה [ה] לפני החמה או לאחר החמה לצפונה או לדרומה כמה היה גבוה ולאין היה נוטה וכמה היה רחב אם אמר לפני החמה לא אמר כלום [ו] ואח"כ היו מכניסין את השני ובודקין אותו אם נמצאו דבריהם מכוונים עדותן קיימת ושאר כל הזוגות שואלין אותן ראשי דברים לא שהיו צריכים להם אלא כדי שלא יצאו בפחי נפש בשביל שיהו רגילים לבוא: **גמ'** היינו לפני החמה היינו לצפונה היינו לאחר החמה היינו לדרומה אמר אביי[ג] פגימתה לפני החמה או לאחר החמה אם אמר לפני החמה לא אמר כלום דא"ר יוחנן מאי דכתיב ה) המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה ולא פגימתה של קשת פגימתה של לבנה דחלשה דעתה פגימתה של קשת דלא לימרו עובדי החמה

גירי

אף חרים וכייר וגדר. היו משיאין המשואות בראשי הרים שלהן: ביני ביני. דהנך דמתניתין הוו קיימין הנך: באידך גיסא. [של] א"י לצד בבל שני לצדדים של א"י נמשכין לצד בבל: בין כל אחת ואחת. דהנך דמתניתין: איסתתום דרכי. ואחזו ההולכין דרך עקלתון: בסירים. קוצים: **מתני'** חצר גדולה היתה בירושלים כו' כל העדים מתכנסין. ביום השבת שאלוהו לבוא ולהעיד: לא היו זזין משם. לפי שיצאו חוץ לתחום והיוצא חוץ לתחום אין לו אלא ד' אמות[ב]: מן הנהר. שהוא גדל פתאום ושוטף את בני העיר ואת הילדים: **גמ'** ויעזקהו. סייגו בגדר אבנים סביב בעיגול כמו טבעת: לישנא דצערא. על שם שאסורין כאלו בזיקין שאין זזין משם כל היום: סעודות גדולות. אלמא לא הוה להו צערא: **מתני'** כיצד בודקין את העדים כו' לפני החמה. החמה הולכת לעולם ממזרח לדרום ומדרום למערב וממערב לצפון שנאמר (קהלת א) הולך אל דרום וסובב אל צפון והלבנה אינה נראית ביום שלשים לעולם אלא סמוך לשקיעת החמה שמתוך שהיא דקה וקטנה אינה נראית בעוד שהחמה בגבורתה מדלא קתני למזרחה או למערבה שמע מינה אין נראית להם בדרום וקא ס"ד שהיו שואלין את העדים אם ראוה מהלכת לפני החמה או לאחריה לצפונה של חמה ראיתם אותה או לדרומה של חמה ובגמרא פריך לפני החמה היינו לצפונה שהרי אין נכון לבדוק ולשאול אם לדרומה (ב) אלא בזמן שניהן החמה והלבנה במערב שאם הם בדרום אינה יכולה להיות לא לצפונה ולא לדרומה אלא או למזרחה או למערבה וכשהן במערב אם לפני החמה היא זהו לצפונה שהרי לצד צפון הם הולכין ואם לאחריה היא הרי זה לצד דרום: כמה היה גבוה. מן הארץ לפי ראיית עיניכם: לאין היה נוטה. ראשי הפגימה לאיזה צד נוטין לצד צפון כזה [] או לצד דרום כזה []: אם אמר לפני החמה לא אמר כלום. מפרש בגמרא: **גמ'** היינו לפני החמה היינו לצפונה. הא חדא מילתא היא כדפרישית לעיל: פגימתה לפני החמה. פונה לצד החמה או לצד אחר ועלה קתני סיפא אם אמר לפני החמה לא אמר כלום דמעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה: דלא לימרו עובדיה[ד]. העובדין את החמה:

זו בירם. משמע כאן שהוא מארץ ישראל וכן מפרש ר"ת בקדושין (דף עב.) גבי מיחסי דפומבדיתא מבירם נסבי: **כמה** הוו להו תלתין ותרתין. תימה בזמן שבית המקדש קיים נמי מרחקי טובא כדמוכח בפ"ק דתענית (דף י.) שהיה מהלך ט"ו יום מירושלים עד סופה של כל א"י גבי כדי שיהא מגיע האחרון שבא"י לנהר פרת וזה היה לצד בבל דפרת לצד בבל הוא ואין לחלק בין מקדש ראשון למקדש שני כדמשמע בפרק אלו מציאות (ב"מ דף כח. ושם) וצריך לומר דרצועה נפקא לא"י מצד[ה] אחד עד פרת חוץ מבבל וקשה היאך אפשר שירושלים היא טבור של א"י[ג] שהיא ד' מאות פרסה על ד' מאות[ד] לכל צד[ו] הרי מהלך שני מאות לכל צד הרי מהלך עשרים ימים לאחרון שבירושלים ממהלך עשר פרסאות[ה] (ג) ועוד הרי ירדן מן המזרח מהלך יום אחד מן המזרח לירושלים[ו] והוא קצה א"י[ז]: **לא** היו זזים משם. לפי שהיוצא חוץ לתחום אין לו אלא ד' אמות וכל החצר חשובה כד' אמות כדתנן בפרק מי שהוציאוהו (עירובין דף מה:) נתנוהו בדיר וסהר וכו' והא דמשמע בההוא פירקא (דף מז: ושם) גבי דיכריא דאתו למברכתא שכל העיר חשובה להם כד' אמות היינו בעיר המוקפת מחיצות והכא בירושלים לאחר שפרצו בה יונים פרצות דחשיב' כרשות הרבים כדאיתא פרק המוצא תפילין (עירובין דף קא.) ומיהו אשכחן עיר דחשובה כד"א אף בלא מחיצות כדתנן בפרק כיצד מעברין (שם דף נז.) נותנין קרפף לעיר עוד תנן (שם דף ס.) הנותן עירובו בתוך עיבורה של עיר לא עשה ולא כלום ואם לענין יוצא חוץ לתחום נמי נותנין לו כל העיר כולה עם עיבורה כד' אמות אם כן בלא מחיצות נמי תחשב כולה כד' אמות: **שיהו** מהלכין אלפים אמה לכל רוח. הא דלא חשיב לה בפ"ק דגיטין (דף יא:) גבי דברים שהתירו סופן משום תחילתן משום דהך לא קשה[ז] לן מידי דמתניתין היא [ט] דאכל הני דהתם פריך תנינא ומשני להו: **או** דילמא לישנא דצערא. פירש בקונטרס משום שעל שם שאסורין כאילו בזיקין שאינן זזים משם כל היום כולו והיינו קודם דאתקין רבן גמליאל שיהו מהלכין אלפים אמה לכל רוח וקשיא מאי מייתי מסעודות גדולות הא ע"כ קודם ר"ג הכי הוה לכך נראה דמיבעי ליה אי אותו מקום צר להם או מרווח ומייתי ראיה דמרווח ואם תאמר כיון דאיסור שבת עלייהו היאך יוצאין מחצר לחצר י"ל כיון דקודם דפרצו בה היו יכולים ללכת בכל העיר גם עתה משנפרצה אלא[ק] כמה מבואות וחצרות פתוחים לאותו חצר שהיו [רשאין] להלך בהן כארבע אמות:

גירי

עין משפט
נר מצוה

ז א מיי' פ"ג מהלכות קדוש החדש הלכה ז:

ח ב ג מיי' פכ"ז מהל' שבת הלכה טז סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סימן תז סעיף א וסעיף ג:

ט ד מיי' פ"ג מהלכות קדוש החדש הלכה ז:

י ה מיי' שם הלכה ד:

יא ו מיי' שם הלכה ז:

◆

תורה אור השלם

א) לָכֵן הִנְנִי שָׂךְ אֶת דַּרְכֵּךְ בַּסִּירִים וְגָדַרְתִּי אֶת גְּדֵרָהּ וּנְתִיבוֹתֶיהָ לֹא תִמְצָא: [הושע ב, ח]

ב) גָּדַר דְּרָכַי בְּגָזִית נְתִיבֹתַי עִוָּה: [איכה ג, ט]

ג) וַיְעַזְּקֵהוּ וַיְסַקְּלֵהוּ וַיִּטָּעֵהוּ שֹׂרֵק וַיִּבֶן מִגְדָּל בְּתוֹכוֹ וְגַם יֶקֶב חָצֵב בּוֹ וַיְקַו לַעֲשׂוֹת עֲנָבִים וַיַּעַשׂ בְּאֻשִׁים: [ישעיה ה, ב]

ד) הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְיָ אַחַר שַׁלַּח אֹתוֹ נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים מִן הָרָמָה בְּקַחְתּוֹ אֹתוֹ וְהוּא אָסוּר בָּאזִקִּים בְּתוֹךְ כָּל גָּלוּת יְרוּשָׁלַםִ וִיהוּדָה הַמֻּגְלִים בָּבֶלָה: [ירמיה מ, א]

ה) הַמְשֵׁל וָפַחַד עִמּוֹ עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו: [איוב כה, ב]

◆

רבינו חננאל

בלתין **זו בירם** גולה זו פומבדיתא: **ומוליך ומביא ומעלה ומוריד** עד שיתברר לרואה שהן משואות ולא היו זזין עד שהיו רואין בני פומבדיתא שעושין בגגותיהן כך: **תניא בראשונה היו משיאין משואות** בראש ההרים הגבוהין בהר המשחה ובסרטבא ובגרופינא ובתבור ובחוורן ובלתין ר' שמעון בן אלעזר אומר אף חרים וכייר וגדר וחברותיה איכא דאמרי ביני ביני הוו קיימי. ר' שמעון בן אלעזר חשיב להו על הסדר. ת"ק לא חשיב הני דביני ביני. איכא דאמרי הר המשחה סרטב' והני כולהי דת"ק קיימי בחד גיסא דא"י והני דתני ר' שמעון קיימי באידך גיסא ות"ק חשיב באידך גיסא ורבי שמעון בן אלעזר דתני אף חרים כו' חשיב דהאי גיסא ודהאי גיסא: **א"ר יוחנן ובין כל אחד ואחד ח' פרסי.** ל"ב מילי והאידנא טובא איכא בינייהו אמר אביי איסתומי איסתתום כלו' הדרך הנכוחה נסתתמה שנאמר הנני שך את דרכך בסירים וכתיב נתיבותי עוה: **מתני' כיצד ראית את הלבנה לפני החמה או לאחר החמה לצפונה או לדרומה כו'.** ואקשינן לפני החמה היינו לצפונה וכיון שפני החמה לצפונה אחר החמה לדרומה. ופריק אביי תנא אפגימת הלבנה קאי. והכי קאמר פגימת הלבנה לפני החמה היתה ורואה החמה פגימתה או לא ואם אמר לפני החמה היתה והפגימה כנגד החמה היא עד שקר הוא כר' יוחנן דאמר מ"ד עושה שלום במרומיו מעולם [לא] ראתה חמה פגימתה של לבנה משום חלישות דעתה ואם אמר פגימתה אחר החמה דבריו קיימין וכן הלכתא הקשת אין פגימתה אחר החמה והיא היתה מכוונת כנגד החמה שלא יאמרו המזלות מורין בחצים: **תני חדא לצפונה דבריו קיימין** לדרומה לא אמר כלום. ותניא איפכא. ופרקינן ל"ק כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים. פי' דרך השמש ביום מהלך בדרו' וסובב בצפון בלילה שנאמר הולך אל דרום וסובב אל צפון. **וגרסינן בעירובין** פרק כיצד מעברין את הערים כיצד חמה יוצאה ביום ארוך ושוקעת ביום ארוך זהו פני צפון. חמה יוצאה ביום קצר ושוקעת ביום קצר זהו פני דרום בתקופת ניסן ובתקופת תשרי חמה יוצאה בחצי מזרח ושוקעת בחצי מערב. ש"מ כי מתקופת טבת עד תקופת

מסורת הש"ס
עם הוספות

א) [עירובין דף מה.], ב) עירובין דף מה., ג) תנחומא קדושים סי' י, ד) ע' מגילה דף ג., ה) פסחים צג:, ו) לקמן לא:, ז) [ועי' תוס' ב"מ כח. ד"ה חמשה עשר].

◆

הגהות הב"ח

(א) גמרא שך את דרכך בסירים וגדרתי את גדרה ונתיבותיה לא תמצא ר"נ ב"י אמר מהכא דכתיב גדר דרכי בגזית נתיבותי עוה: (ב) רש"י ד"ה כיצד בודקין כו' ולשאול אם לדרומה או לצפונה אלא בזמן שניהן: (ג) תוס' ד"ה כמה כו' ממהלך עשר פרסאות ליום ועוד הרי:

◆

גליון הש"ס

גמרא אסתתומי אסתתום. ע' פסחים לג ע"ב תוס' ד"ה רב יהודה אמר: תוספות ד"ה שיהו מהלכין וכו'. דאכל הני דהתם פריך. עיין יומא עז ע"ב. מו"ק ז ע"א:

◆

הגהות הגר"א

[א] תנא רשב"א הרי מכייר. כצ"ל והן בין ערי יהודה ביהושע יד [לא מצאתי שם וצ"ל דכצ"ל תני רשב"א אומר אף הרי מכוור וגדור וכו' וכ"א בירושל' דפרקין ובירושלמי פ"ט דשביעית ע"ש] [בהגהות כת"י אשר לפנינו הגהה זו ליתא]:

◆

הגהות
מהר"י לנדא

א] גמ' דכתיב לכן הנני שך את דרכך בסירים וגו'. כצ"ל:

◆

הגהות וציונים

א] בכת"י נוסף **ופליגא**, ור"ל ופליגא אמתניתין דלא חשבינהו (דק"ס, ועי' ר"ח): ב] בכת"י ובדפו"י נוסף **אמה**, וכ"ה במשנה שבמשניות: ג] בכת"י ובדפו"י נוסף **פגימתה קא תני**: ד] כ"ה הגי' בגמ' כת"י (**עובדיה** במקום "עובדי החמה"): ה] צ"ל נפקא **מא"י לצד** אחד (בארות המים), ועי' מהרש"א: ו] התיבות "לכל צד" כאן נראה ט"ס: ז] צ"ל לא **קמשמע** לן מידי (רש"ש) וכ"ה בתוס' הרא"ש ועי' מהרש"א: ח] צ"ל **א"נ** כמה וכו' (ערוך לנר, ראש משביר), או שצ"ל **איכא** (קה"י):

ליקוטי רש"י

הנני שך. ל' סגירה כמו הסר משוכתו (ישעיה ה) כמשוכת חדק (משלי טו). **את דרכך.** דרכים ושבילים שאת הולכת בהם [הושע ב ח]. **נתיבותי עוה.** אם באתי לצאת איני יוצאה בדרכים הסלולים בדרך ישרה מפני האויבים ואלא דרך עקלתון [איכה ג ט]. **לא היו זזין משם.** ביוצאין חוץ לתחום להעיד על החדש מיירי במסכת ר"ה (כג:) לא היו זזין דמי שיצא חוץ לתחום אין לו אלא ד' אמות [עירובין מה.]. **ויעזקהו.** סייגו וגדרו סביב מוקף כמין טבעת דמתרגמינן עיזקא [ישעיה ה ב]. **המשל ופחד עמו.** כלפי שאמר איוב אערכה לפניו משפט אמר לו המשל זה מיכאל ופחד זה גבריאל כלום אתה יכול להשיב את אחד מהם. עושה שלום במרומיו. כשהמזלות עולים כל א' סובר אני עולה ראשון לפי שאינו רואה מה שלפניו לפיכך אינו מתקנא כ"ש ל"א עושה שלום במרומיו אש ומים בלולין ואין מים מכבין את האש כ"ש [איוב כה ב].

גירי קא משדייא: כמה היה גבוה ולאין היה נוטה כו'[א]: תנא חדא לצפונה דבריו קיימין לדרומה לא אמר כלום והתניא א) איפכא לדרומה דבריו קיימין לצפונה לא אמר כלום לא קשיא כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים[ב] ת"ר ב) א אחד אומר גבוה ב' מרדעות ואחד אומר ג' עדותן קיימת אחד אומר ג' ואחד אומר ה' עדותן בטילה אבל מצטרפין לעדות אחרת ת"ר ב ראינוהו במים ראינוהו בעבים ראינוהו בעששית אין מעידין עליו חציו במים חציו בעבים חציו בעששית אין מעידין עליו השתא כולו אמרת לא חציו מבעיא אלא[ג] ה"ק חציו במים חציו ברקיע חציו בעבים חציו ברקיע חציו בעששית חציו ברקיע אין מעידין ת"ר ג ראינוהו ושוב לא ראינוהו אין מעידין עליו כל הכי חזו לה ואזלי אמר אביי ה"ק ראינוהו מאלינו ושבנו לראותו מדעתנו ולא ראינוהו אין מעידין עליו מאי טעמא אימור כוביתא[ד] דעיבא בעלמא הוא דחזו: **מתני'** ד ראש ב"ד אומר מקודש וכל העם עונין אחריו מקודש מקודש בין שנראה בזמנו בין שלא נראה בזמנו מקדשין אותו ג) ה ר"א בר' צדוק אומר אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו שכבר קידשוהו שמים: **גמ'** ראש ב"ד וכו': מנהני מילי א"ר חייא בר גמדא א"ר יוסי בן שאול אמר רבי אמר קרא א) וידבר משה את מועדי ה' מכאן שראש ב"ד אומר מקודש: וכל העם עונין אחריו מקודש מקודש: מנלן אמר רב פפא אמר קרא ב) אשר תקראו אותם קרי ביה אתם ר"נ בר יצחק אמר ב) אלה הם מועדי הם יאמרו מועדי מקודש מקודש תרי זימני למה לי דכתיב ב) מקראי קודש: ר"א בר' צדוק אומר אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו: תניא ד) פלימו אומר בזמנו אין מקדשין אותו שלא בזמנו מקדשין אותו ר"א [בר"ש[ה]] אומר בין כך ובין כך אין מקדשין אותו שנאמר ג) וקדשתם את שנת החמשים[ו] ה) שנים אתה מקדש ואי אתה מקדש חדשים א"ר יהודה אמר שמואל הלכה כר' אלעזר בר' צדוק אמר אביי אף אנן נמי תנינא ו) ו ראוהו בית דין וכל ישראל נחקרו העדים ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה הרי זה מעובר אין מקודש לא מעובר איצטריכא ליה ס"ד אמינא הואיל וראוהו בית דין וכל ישראל איפרסמא ולא ליעברוה קמ"ל: **מתני'** ז) דמות צורות לבנה היו לו לרבן גמליאל בטבלא[ז] ובכותל בעלייתו שבהן מראה את ההדיוטות ואומר הכזה ראית או כזה: **גמ'** ז) ומי שרי והכתיב[ח] ד) לא תעשון אתי ז ולא תעשון כדמות שמשיי אמר אביי לא אסרה תורה אלא שמשין שאפשר לעשות כמותן כדתניא ח) ח לא יעשה אדם בית תבנית היכל אכסדרה תבנית אולם חצר כנגד[ט] עזרה שלחן כנגד שלחן מנורה כנגד מנורה אבל עושה

של

גירי קא משדייא. החמה הזאת אלים היא יורה להלאה בכופרין בה שהיורה בקשת נותן פגימת הקשת לצד פניו: כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים. בימות החמה כגון ביום ארוך של תקופת תמוז חמה שוקעת לסוף מערב לצד צפון כדתניא בעירובין (דף נו.) חמה יוצאת ביום ארוך ושוקעת ביום ארוך זהו פני צפון חמה יוצאת ביום קצר ושוקעת ביום קצר זהו פני דרום ניסן ותשרי חמה יוצאת בחצי מזרח ושוקעת בחצי מערב תקופת[י] ניסן היום והלילה שוין חמה יוצאת בחצי מזרח ומהלכת חצי מזרח וכל דרום וחצי מערב ושוקעת ובלילה סובבת למעלה מן הכיפה חצי מערב וכל צפון וחצי מזרח וזורחת ולמחרת התחיל היום[כ] להיות זורח מעט מכנגד חצי מזרח לצד צפון ושוקע להלן מחצי מערב לצד צפון וכן כל יום ויום נמשכת מעט בין בזריחה בין בשקיעה וכשמגיע יום תקופת תמוז היא זורחת בקרן מזרחית צפונית ומהלכת ג' רוחות ושוקעת בקרן צפונית מערבית ומשם ואילך הימים מתמעטין והחמה נמשכת מעט מעט בזריחתה ובשקיעתה לצד דרום וכשמגיע תקופת תשרי יוצאת בחצי מזרח ושוקעת בחצי מערב והיום והלילה שוין ועוד מושכת והולכת לצד דרום עד תקופת טבת ואותו היום יוצאת בקרן מזרחית דרומית ושוקעת בקרן דרומית מערבית ומשם ואילך נמשכת לאחוריה לצד צפון לזריחתה ומרבה הילוכה לצד צפון מעט ושוקעת וכן תמיד עד תקופת ניסן שיוצאת בחצי מזרח ושוקעת בחצי מערב נמצאת בימות החמה מהלכת רוב רוח מערבית לפני שקיעתה ופעמים כולה וכל ימות הגשמים אינה מהלכת אלא מיעוט מערב ופעמים שאינה נכנסת בו אלא דבר מועט והלבנה לעולם בחידושה בקרן מערבית דרומית הלכך בימות הגשמים שאין החמה נכנסת למערב אלא בשקיעתה הלבנה קודמת לתוך המערב נמצאת לבנה בצפון ובימות החמה שהחמה במערב הרבה היא קודמת הלבנה[ל] ברוב החדשים לצד צפון נמצאת לבנה בדרום: **אבל מצטרפין לעדות אחרת.** אחד מהן מצטרף עם עד אחר שיאמר כמותו: **ראינוהו במים.** תוך נהר או מעין ראינו דמותה של לבנה: **בעבים.** יום המעונן היה וראינוה מאירה דרך עוביו של עב: **עששית.** קנדיל"ה בלע"ז: **כל הכי חזו ואזלי.** בתמיה מאחר שראוהו למה לא יעידו וכי לעולם הם צריכים לראותו: **מדעתנו.** כדי להעיד עליו: **כוביתא דעיבא.** עיגול של עב לבן: **מתני' ראש ב"ד אומר מקודש כו'**[מ]: **גמ' מקראי קדש.** תרי זימני משמע: **ר' אלעזר בר' צדוק אומר כו': בזמנו אין מקדשין אותו.** שאינו צריך חיזוק: **מעובר אין.** דמשמע משחשיכה נתעבר: **אבל מקודש לא.** קתני הרי זה מתקדש למחר: **מעובר איצטריכא ליה.** כלומר לעולם למחר בעי קידוש והאי דלא תנייה משום דאיצטריכא לאשמועינן מעובר: **דהואיל ובזמנו ראוהו.** סד"א לא ליעברוה ואי תנא הרי זה מתקדש למחר הוה אמינא לעולם מיומא קמא מתקנינן מועדותיה: **מתני' דמות צורות לבנה**[נ]: **גמ' לא תעשון אתי.** צורות העומדים אתי:

של

גירי קא משדייא. בלבנה אין לחוש אם רואה פגימת הקשת דאין קשת אלא ביום ואז הלבנה כשרגא בטיהרא ולא אמרי עודדיה גירי קא משדייא: **תני** חדא לצפונה דבריו קיימין. קשה לי דדריש ר' יוחנן לעיל (דף כג:) עושה שלום במרומיו מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה וכשהלבנה לפני החמה ופגימת הלבנה בחידושה לעולם כלפי מזרח ובו רואה החמה פגימותיה ור' אליהו בר שלמה מגורגו"ש הראני דשני גלגלים [הם] חמה ולבנה ויכולה להיות ראיית הלבנה לפני החמה וחמה אינה רואה פגימותיה שגלגל הלבנה למטה מגלגל החמה שהוא למעלה ממנו ולחכמי המזלות זה פשוט:

אבל מצטרפין לעדות. למ"ד (שבועות דף מז:) בב' כתי עדים המכחישות זו את זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה ניחא דמצטרפין לעדות ממון אבל למ"ד בהדי סהדי שקרי למה לי היאך מצטרפין לשום עדות אפילו לעדות החדש לכן דחק בקונט' לפרש אחד מהן מצטרף עם אחר שיאמר כמותו ובעדות של חדש זה איירי והא דקתני לעדות אחרת היינו כלומר דמצטרף עם אחרים דנעשה עדות אחרת והכי מפרש לה בהדיא בסוף פרק כל הנשבעין (שם דף מח.) משום דהוה ליה[ס] חד ואין דבריו של חד במקום שנים:

בדמות שמשיי. בהיכל ואולם מוקי לה ול"ג המשמשין לפני במרום: **אכסדרה** תבנית אולם. סתם אכסדרה אין בו כי אם ג' מחיצות ורביעית פרוצה במלואה כדמשמע בפ' לא יחפור (ב"ב דף כה. ושם) דקאמר עולם דומה לאכסדרה ורוח צפונית אינה מסובבת והא דקתני אכסדרה תבנית אולם לפי שהיתה פתחו גדולה קרי ליה אכסדרה אע"פ שלא היה במלואה דה"ל גיפופי ט"ו אמה מכאן וט"ו אמה מכאן וכדתנן במדות (פ"ד מ"ז) ושמא לפי שהיה שם בית החליפות וכותל[ע] מפסיק במלואו בפנים:

שפודים

מסורת הש"ס
עם הוספות

א) [תוספתא פרק א], ב) [שם] שבועות מח., ג) סנהדרין י:, ד) שם ע"ס, ה) [לעיל דף ח:], ו) לקמן דף כה:, ז) ע"ז מג., ח) [מנחות דף כח:].

הגהות
מהר"י לנדא

א] גמ' שנה אתה מקדש. כצ"ל:

ליקוטי רש"י

אחד אומר גבוה ב' מרדעות. גבי עדות החדש תניא שהיו בודקין אותם כמה היתה גבוה מן הקרקע למראה עיניו באומד בשיפולו של רקיע [שבועות מח.]. **מרדעת.** מלמד הבקר [שם ושופטים ג לא]. **בזמנו.** ביום שלשים דמולדתו ביום שלשים הוא דאין חדש לבנה פחות מעשרים ותשעה יום ומחצה ושבע מאות ותשעים ושלשה חלקים. **שכבר קידשוהו בשמים.** ב"ד שלמעלה מאתמול. **פלימו אומר בזמנו אין מקדשין אותו.** שא"צ לעשות חיזוק לדבר שהרי זמנו בא [סנהדרין י:]. **שנים אתה מקדש.** כשנת היובל נכנסת מצוה על ב"ד לומר מקודשת השנה. **וקדשתם את שנת החמשים.** דילפינן מיניה שמתקדשת מתחלתה [לעיל ח:]. **כזה ראיתם.** כדי לבדקן אם יהיו דבריהם מכוונים [ע"ז מג.]. **תבנית היכל.** בארכו וברחבו וברומו ושיעור מדת פתחיו אבל אם נשתנה במקצת מותר [ע"ז מג.]. למדת אורך ורוחב וקומה שמאחד דומה לו בשלשתן. **אכסדרה.** אין לה מחיצה רביעית וכן אולם. **תבנית אולם.** [שהיה דומה לו בשלשתן] שהיה רוחבו [עשרים וגובהו ארבעים] כדאמרינן במשנתא קמייתא דעירובין (ג.). **אבל עושה.** [המנורה] [הוא מנורה] [מנחות כח:].

הגהות וציונים

א] בכת"י ליתא כאן פיסקא זו, וכ"ה נכון, דהא ברייתא דמייתי שייכא אפיסקא דלצפונה או לדרומה דבכר עסיק בה, ועי' מהרש"א (דק"ס): ב] בכת"י נוסף כאן הפיסקא **כמה היה גבוה** (במקום לעיל, וכצ"ל (מהרש"א). ובב"א מכת"י נוסף כאן הפיסקא: **ואח"כ מכניסין את השני ובודקין אותו ואם נמצאו דבריהן מכוונין עדותן קיימת**, ונוסחא נכונה היא מאד (דק"ס): ג] כת"י מיבעיא **אמר אביי** ה"ק: ד] [ג'] הערוך **כוביתא** פירוש חתיכה של ענן שהיה דומה ללבנה] (גליון): ה] ס"א (גליון): ו] בכת"י ובדפו"י נוסף **שנה**, וכ"ה עיקר (דק"ס), ועי' הגהות מהר"י לנדא בגליון כאן: ז] כת"י לר"ג **בעלייתו על הטבלא בכותל** שבהן וכו', וכ"ה בר"ן בע"ז (וכעי"ז בגמ' שם), וע"ע במלאכת שלמה: ח] כת"י **והתניא**: ט] בע"ז (מג ע"א) איתא **תבנית**, וכן בכולם, וכ"ה בראשונים: י] צ"ל **דבתקופת** (באה"מ): כ] צ"ל ולמחרת **היום התחילה** להיות **זורחת** מעט וכו' צפון **ושוקעת** להלן (באה"מ): ל] צ"ל **להלבנה** (באה"מ): מ] [מיותר] (גליון): נ] [מיותר] (גליון) ובהגהות ברוך טעם כתב שצ"ל **לבנות**, וכוונת רש"י שכצ"ל במשנה וכמו שהוא בע"ז, וכ"ה ברש"י דפו"י ובמשנה שבמשניות: ס] צ"ל דהוה"ל **תרי וחד** ואין (באה"מ), וכ"ה בשבועות, עיי"ש ברש"י: ע] צ"ל **וכותלו** (באה"מ, עיי"ש ביאורו):

עין משפט
נר מצוה

יב א ב מיי' פ"ב מהל' קידוש החודש הלכה ה:
יג ג מיי' שם הלכה ו:
יד ד ה ו מיי' שם הלכה ח:
טו ז מיי' פ"ג מהלכות ע"ז הלכה יא סמג לאוין כב טור י"ד סי' קמא:
טז ח מיי' פ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה י טור וש"ע י"ד סי' קמא סעיף ח:

תורה אור השלם

א) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מֹעֲדֵי יְיָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: [ויקרא כג, מד]

ב) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם מוֹעֲדֵי יְיָ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדָי: [ויקרא כג, ב]

ג) וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל הִוא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ: [ויקרא כה, י]

ד) לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם: [שמות כ, כ]

רבינו חננאל

תמוז חמה מהלכת ביום א) מקרן מזרחית צפונית וכלפי מזרחית דרומית ולעולם אין הלבנה חדשה נראת אלא אחר שקיעת החמה וכשעולה כלפי דרום אחר החמה צפונה. וזו היא דתני לצפונה דבריו קיימין מתקופת תמוז עד תקופת טבת חוזרת החמה ועולה והולכת ב) מרוח דרומי' כלפי רוח צפונית וזו היא דתני לדרומה דבריו קיימין. **ומצאנו דברים הללו** מפורשים בתלמוד א"י כלשון הזה מאן דתני לצפונה דבריו קיימין מטבת ועד תמוז. ומאן דתני לדרומה דבריו קיימין מתמוז ועד טבת ועל זה הדרך מקשה שבתחלת השמועה לפני החמה היינו לצפונה לאחר החמה היינו לדרומה. תני רשב"י הרקיע של מים וכוכבים של אש ודרין זה עם זה ואין מזיקין זה לזה. א"ר בון המלאך חציו אש וחציו מים ואית ביה ה' גפין וגווייתו כתרשיש היינו עושה שלום במרומיו: **תני רב ראינוהו במים** פי' היו מים לפניו וראה בהן צורת לבנה והרים ראשו לראות הלבנה בשמים ולא ראה כלום. או ראה חציה במים וחציה ברקיע וכן בעבים וכן בעששית אין מעידין עליו עד שיראו אותה ברקיע כדורנה. אבל אם נראה להם פתאום כעין צורת הלבנה וכוונן לראות ראיית עיקר ולא ראה כלום אין מעידין עליו. מ"ט אמרינן כוכיתא בעלמא הוא דחזא: **כתיב וידבר משה את מועדי ה'.** מיכן שראש ב"ד אומר מקודש. אשר תקראו אותם מיכן שעונין אחריו (הן) מקודש. דבעינן תרי זמני מקודש מקודש מניין. מדכתיב מקראי קדש ולא כתיב מקרא קדש: **בין שנראה בזמנו** לילי ל' בין שלא נראה בזמנו אלא לילי ל"א מקדשין אותו. ר' אלעזר ב"ר צדוק אומר אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו שכבר קידשוהו שמים. אמר רב יהודה אמר שמואל הלכתא כר' אלעזר ב"ר צדוק: **[מתני'] דמות צורות לבנות היו לו לרבן גמליאל כו'.** ואקשינן ומי שרי למעבד צורת לבנה והכתיב לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשיי. ופריק אביי לא אסרה תורה [אלא] שמשין שאפשר לעשות כמותן כמו בית תבנית היכל ואכסדרה תבנית אולם

חשק שלמה על ר"ח א) אולי צ"ל מקרן מזרחית דרומית וכלפי מזרחית צפונית וכו'. ב) אולי צ"ל מרוח מזרחית צפונית כלפי מזרחית דרומית.